

Бранислав ОСТОЈИЋ

СЕМАНТИЧКА НОМЕНКЛАТУРА ДРОБЊАЧКИХ ТОПОНИМА*

Апстракт: У овом раду аутор разматра семантичку вриједност дробњачких топонима. Извршио је разврставање грађе по типовима, врстама, групама и семантичким моделима према значењу ријечи, генези апелатива и географских термина све до њихова преласка у топониме.

Кључне ријечи: Топоним, апелатив, антропоним, модел, семантика, Дробњак.

1. Репрезентативан дробњачки топономастички материјал дао је Ђ. Остојић у својој књизи *Топонимија Дробњака* – Јунус 2003, 400 стр. Важност лингвистичке анализе топонима, поготову са семантичке стране, налази се у чињеници да су топоними и микротопоними дјелови лексике језике. Пошто је, међутим, тешко разлучити етимолошку класификацију од семантичке, у нашем разматрању подразумијева се да ће при семантичкој идентификацији топонима бити ријечи и о етимолошким лексичким особинама. Без познавања основног значења имена немогуће је правити семантичку класификацију њихову.

2. Ономастичари класификују топониме на различите начине. Једни су их сврставали у двије групе: а) називе према именима оснивача и б) називе према природним особинама. Неки у првој групи виде називе топонима од имена људи а у другој називе од обичних ријечи, како то они кажу, с тим што у првој групи имена виде двије подгрупе: а) називе именичког и б) називе придјевског типа, а у другој групи налазе десет подгрупа: имена земље, воде, биљног свијета, животињског свијета, оруђа за рад, етничко

* Рад је рађен у оквиру Пројекта „Црногорски дијалекатско-ономастички комплекс и писани језички израз” који финансира у 2006. г. ЦАНУ.

обиљежје и политичке околности Трећи ономастичари лингвистички дијеле имена топонима на следеће категорије: а) придјевни, б) супстантивизирани придјевни, в) топономастички апелативи, г) предлошки, д) префиксални и ђ) сложени топоними.¹

Све ове, и њима сличне, овдје наведене, подјеле патиле су од сличних слабости. У неким класификацијама преовлађује етимолошки принцип над семантичким, док су друге подјеле опет непотпуне. У једнима при лингвистичкој анализи нема, на примјер, прецизног дијахроног омеђавања и сл. У семантичком разврставању дробњачких топонима поћи ћемо од следеће двије групе: а) Топоними апелативног и термилошког поријекла и б) Топоними антропонимског, патронимичког и топонимског поријекла са пет подгрупа у првој групи: а) апелитиви и термини у називима топонима б) називи по боји или некој другој особини, по облику, величини, г) називи фитонимског поријекла и д) називи зоонимског поријекла и са двије подгрупе у другој групи: а) називи антропонимског и патронимичког поријекла и б) називи топонимског непатронимичког поријекла.

3. Класификација топонима по значењу условљена је специфичности-ма топономастичког лексичког фонда којим располажемо. Нешто би мање била успјешна, на примјер, класификација топонима на: а) топониме који су настали према природним својствима и б) топониме који одражавају човјекову дјелатност. За овакву семантичку подјелу са више подгрупа нијесмо се определијели из разлога што знатан број назива припада различитим групама, односно већи број топонима може се припојити објема групама, може се, дакле, укључити у двије или три подгрупе. Топониме *Козарица доња* и *Козарица горња* можемо укључити међу топониме изведене од зоонима и у групу топонима одређених односа према другим топонимима као и топониме изведене од зоонима или фитонима. Топоним *Челина* може се сматрати и називом мотивисаним обликом тла, налик на чело али и зооним. Топоним *Кукавичје брдо* означава бријег чији је власник био шкртица (кукавица), а може припадати и именима изведеним од зоонима.²

У класификацији топонима коју смо прихватили укључујемо и топонимске називе страног поријекла, мада ћемо о њима посебно говорити, иако не чине посебан семантички или структурни систем. Овдје их, дакле,

¹ Д. Вујчић, *Хидронимија у лијевој сливу Дрине*. – Сарајево 1982, стр. 191-192.

² Петар Шимуновић, *Топонимија отока Брача*. – Загреб 1972.

разматрамо због тога што су се и структурно и семантички интегрисали у домаћи ономастички систем.

А) Називи апелативног и термиолошког поријекла

а) Крш, Камењача, Груде, Планиница, Комуница, Врови, Стијене, Греде, Главнице, Рта, Кабловача, Крстац, Брежине, Главе, Плоче, Мрамор, Стране, Кућетине, Обручине, Гомиле, Превија, Пољана, Сиге, Пањеви, Чука, Сјекира, Обале, Главичина, Под, Лединци, Торине, Бунарине, Локвине, Балашица, Корита, Вал, Котарине, Гувниште, Појате, Око, Кљешина, Пржине, Лука, Клачине, Продоли, Прагови, Тавани, Подине, Јамчине, Рапе, Орнице, Понор, Брда, Пољане, Долови, Лединци, Пољица, Брегови, Јаме, Котао, Влаке, Рупе, Вала,

б) Називи по мјесту, положају и географским особинама терена

Тргилм Барно брдо, Присоје, Раревац, Висиоц, Цилит, Бандован, Забрајци, Осојник, Зуглина, Разврије, Присојци, Нуго, Лазине, Надгорје, Заладци, Међугорје, Поткутњица, Луг, Колијевка, Забрђе, Сурдуп, Међужваље, Подчечарје, Зарудиновача, Подгора, Превиш, Подмеждо, Надгора, Продо,

в) Имена по боји или по другој особини, облику, величини и сл.

Лојаник, Голи врх, Црни врх, Чардачина, Чекало, Рађевина, Пећарац, Старац, Јајевац, Лупоглав, Громовник, Руданачка глава, Бусовача, Равна гора, Зелена гора, Расовац, Коначине, Погледина, Курдељ, Кук, Симићко раме, Ојађеник, Тврдан, Оврчевац, Мрчава, Стожина, Мркаљица, Мрчајевац, Мекуља, Близанци, Стогови, Зијевала, Бадњина, Капоровача, Обручина, Кљунак, Лучно брдо, Гребен, Капа, Стражњица, Обилић, Зупци, Рамена, Плеће, Рбат, Смрдан, Лакат, Кривача, Грлић, Чаурак, Криводо, Близанци, Мудрика, Зараванци, Мрчава,

г) Фитоними у функцији топонимских имена

Јабланов врх, Буковичка гора, Алушко борје, Божурно брдо, Јасеновац, Шаригора, Борова глава, Јелова глава, Јаворово брдо, Јелов дуб, Јасиково раме, Јасиковац, Елдовиште, Дуваништа, Трњак, Дивљака, Јавори, Јасици, Шипље, Крушевице, Липа, Јасик, Јаворуша, Лучевача, Ивова гувна, Јабланова долина, Шипак, Липова ранава, Јеље, Јасик, Папратиште, Јасен, Букови омар, Омарићи, Тисовац, Омар, Борје, Јаворовача, Јаворје, Зуква, Боровац,

д) Зооними у функцији топонимских назива

Орлово брдо, Кравујевац, Коњска глава, Међед, Кобиља глава, Кођа глава, Орлов криш, Кукавичји бријег, Говеђе брдо, Голубиње, Орловача, Коњ, Кобиловац, Лисичац, Кођача, Орлина, Јастребовача, Јастребова коса, Зец камен, Зечица, Орлова страна, Лисичине, Препелица, Коњско поље, Јагњећа долина, Зекићи, Бак, Вучја јама, Говеђи до, Овча пећина,

Б) Називи антропонимског, патронимичког и топонимског поријекла

а) Топоними антропонимског и патронимичког поријекла

Чардак Суљевића, Дуловића савардаци, Петковића пода, Чардак Јакшића, Вујошевића зидине, Љубинића њиве, Поповића бријег, Лалића њива, Кујунџића густијерне, Јовићевића долине, Ивово гувно, Савина зидина, Скочовића осоје, Шаровића корита, Мрковића торина, Јелића кућиште, Милојевићи, Божовића брдо, Баковића поље, Рашковића торине, Јојића бријег, Иванића бара, Ковачевића убо, Лакочевића до, Терзића продо, Баљска озидина, Бејдов шанац, Цвијове озидине, Цвијовина, Милутиновића влада, Милића брдо, Петковића пода,

б) Имена топонимског непатронимског поријекла

Пивљански ан, Сировачка гора, Тепачко мраморје, Пољана комарска, Катун алишница, Плужинско брдо, Пошћенски катун, Буковичка гора, Руданичка глава, Струшка планина, Тепачки уљаник, Тимарска главица, Богомољска превија, Међужваљска лица, Шкрчко ждријело, Пилиторско ждријело, Локвањска коса, Тимарско поље, Загорски тавани, Трђанске торине, Плужине превишке, Висораван језера, Превишко поље, Шаранско поље, Тепачки мост, Премћански мост, Жабљачка кљештина, Биоска клисура, Кањон невидио, Ускочки млини,

В) Модели именовања

а) Топонимизација географских апелатива и термина

Груда, Планиница, Главице, Рта, Брежине, Крвава греда, Нудо, Мармор, Пољана, Превција, Ластве, Лединци, Корита, Луг, Лука, Пољица, Ртови, Таван, Пода, Понор, Брдо, Пољана, Долови, Лединци, Брегови, Лази.

б) Топоними с детерминатором уз апелатив или термин

Голи врх, Црни врх, Равна гора, Шиљати криш, Жути бријег, Зелена, Главица, Бијели криш, Дебели бријег, Кремна главица, Црвени клек, Дебела

главица, Дуги бријег, Бијеле мрамор, Бијели усови, Сагорела плоча, Љуте стране, Дубоки до, Слијепе долине, Питоми до, Паклени до,

в) Поименичени адјективи од фитонима и зоонима

Јасеновац, Рестовац, Јасиковац, Шумановац, Јаворовача, Боровац, Губавац, Грабовица, Јабуковац, Огориловац, Лојаник, Бусовача, Трњак, Јасик, Зуква, Мрчајевац, Ђурђевац, Растовац, Бобоновац, Орловача, Кобиловац, Зечићи, Јастребовача, Међед, Коњ, Голубиње, Лисичац, Зечица,

г) Топоними с детерминатором посесив од топонима уз апелатив или географски термин

Боботов кук, Руданачка глава, Буковичка гора, Алушко борје, Струшка планина, Островачка гора, Тепачки уљаник, Тимарска главица, Тморске главице, Забрдска коса, Шкрчко ждријело, Пилиторско ждријело, Шљивански омар, Тимарско поље, Затарски таван, Брђанске торине, Комарска пољана, Пољански котари, Превишке плужине, Превишко поље, Шаранско поље,

д) Посесиви према патронимицима у форми двочлане синтагме

Ђерића главица, Бановића брдо, Грдинића глава, Лаушевића брдо, Кадића брдо, Гујића главица, Поповића бријег, Дацића бријег, Каљевића корито, Лаловића стране, Бојовића лица, Диклића стране, Мандића коса, Малинића коса, Лајовића стране, Срдановича глава, Ђоровића тавани, Поповића тавани, Павловића орнице, Робовића тавани, Каљевића корита, Бандовића долине, Каљевића долине, Дајовића баре, Синановића до

ђ) Антропоними у функцији детерминатора уз апелатив или географски термин

Ђирова пећина, Јоканов криш, Ковачев пањ, Ђолова главица, Шерово конопљиште, Окичина главица, Пејово брдо, Јованчина главица, Млађенова главица, Шорова главица, Шекиров бријег, Рутова главица, Перошева главица, Џаков криш, Савина главица, Благов криш, Бејдов шанац, Ракитине греде, Момчилова стијена, Макина кривача, Атанушине стране, Момчилов шанац, Асаново раме, Рамово ждријело, Николина раван, Миљин таван, Цвијове орнице, Сикин таван, Новичин таван, Бојтове гариштинне, Петрова долина, Шорова долина.

4. У групу топонима апелативног и термиолошког поријекла у којима се јављају апелативи и термини сами у функцији именовања топонима или у композитима и синтагматским спојевима издвојили смо, на основу

велике семантичке разноврсности, пет група. Као што нам то понуђени материјал говори именовање објеката је условљено својствима тла, изгледом земљишта, обликом и саставом, положајем, присуством односно одсуством биљака и животиња. Богатство лексике географских апелатива и термина у дробњачкој говорној зони је више него импозантно. Топономастички материјал ове врсте открива творачку снагу и виталност човјека овога поднебља, његову везаност за тло на коме битише, његову саживљеност са поднебљем и конфигурацијом земљишта.

Изванредно прецизна семантичка нијансирања извајана су географским апелативима и терминима. Обично брдо, на примјер, без посебних специфичности конфигурације у својој свеукупности по дјеловима је изнијансирано топономастичким називима. Посебна имена имају врх, подножје, стране, прелазе итд. Честа је ту метафоричност типа: *Кук, Плеће, Лица, Крст, Пунак, Старац, Грлић, Седло,...* Она је толико присутна у дробњачкој топонимији да се заиста мора говорити о дробњачкој ономастичкој стилистици. Врло су честа номенклатурна топономастичка имена из кругова сточарско-ратарске фитонимске и зоонимске терминологије (*Јасике, Јелав, Дуб, Мећед, Орловача, Кођача*).

Када су у питању имена фитонимског поријекла, онда је најкарактеристичније именовање од појединачних биљних врста (*Јасике, Јеље*) или је у питању назив појединачног дрвећа (*Бор, Јасен, Јабука*). Од термина изведених од назива животиња најчешће су топоними настали од имена дивљих животиња и птица. Управо, настанак више топонима је мотивисан присуством неких дивљих животиња и птица (*Лисичац, Орлина, Јастребовача, Зец*). Шуме, шумарци, шикаре и гудуре на дробњачком говорном подручју биле су често станиште многих птица па неки од њих и носе њихова имена (*Голубиње, Јастребовићи*).

У именовању локалитета знатног удјела имају антропоними и патроними. Врло су распрострањени патроними у топономастичкој грађи при именовању локалитета (*Петковића пода, Јакишића чардак, Дуловића савардаци*). Антропоними се јављају: у виду пуних личних имена (*Савина зидина*) деминутива (*Цвијова орница*), хипокористика (*Кајове орнице*) и надимака (*Бејдова ливада*).

Двочлани називи антропоним + географски термин (*Лаковића до, Милутиново поље*) и патроним + географски термин (*Поповића бријег, Лалића њива*) су старији од једночланих насталих процесом поименичавања са суфиксом и без њега (*Цвијовина*).

5. Семантичка анализа топономастичког лексикона у дробњачком лексичком фонду показала је велику семантичку разубјеност апелатива, географских термина, антропонима и патронима у топономастичком имено-

вању како на ужем тако и на ширем подручју регије о којој је ријеч. У том погледу дробњачка говорна територија је једна од најбитнијих и са најширом лексичко-семантичком лезом на црногорском говорном подручју. Томе лексичком богатству свакако доприноси топонимска лексика, њена семантичка снага и изнијансираност. Прецизно се именује не само сваки географски објекат већ и сваки детаљ у вези са њим. Уз назив невеликог локалитета употребљава се и них допунских назива семантички прецизираних. Фигуративност у именовану и збијеност језичког израза добили су такође запажено мјесто у топономастичком номенклатурном мозаику дробњачког лексичког фонда. Семантичка разноликост и згуснутост самог лексичког садржаја основно су обиљежје тајни дробњачког именовања топонимских објеката.

Branislav OSTOJIĆ

THE SEMANTIC NOMENCLATURE OF DROBNJAK TOPONYMS

Summary

Author is examining the semantic values of toponyms in Drobnjak dialect. The paper classified material to types, groups of types and to semantic models taking in consideration the meaning of words and the genesis of appellatives and geographic terms until their transition the toponyms.

